

Plaquetes

de

EL RECTOR DE CASTELLITX

Una rondalla den Jordi des Racó



AJUNTAMENT D'ALGAIDA

*Història
i Cultura*



5

Plaguetes

d'Història i Cultura

EL RECTOR DE CASTELLITX

Una rondalla den Jordi des Racó



AJUNTAMENT D'ALGAIDA

NÚMERO 4

ALGAIDA, ABRIL DE 1998

© del text i de les il·lustracions: Moll Marquès, S.A.
© de les fotografies: Joan Capellà Galmés
© de la introducció: Pere Fullana Puigserver
© de la transcripció i anotacions: Bartomeu Salas Mascaró
© de l'edició: Ajuntament d'Algaida, 1998
Segona edició digital dins la *Col·lecció Binària*: Desembre, 2018

Edició a cura de la Biblioteca Municipal d'Algaida
Coordinació de l'edició i maquetació: Bartomeu Salas Mascaró

AJUNTAMENT D'ALGAIDA
C/ del Rei, 6. 07210 Algaida (Illes Balears)
Tel.: 971 12 50 76 - Fax: 971 12 50 44
ajuntament@ajalgaida.net
http://www.ajalgaida.net

Mecanografia, maquetació i infografia: Gabriel i Bartomeu Salas Mascaró
Impressió: Grafimut, Lluçmajor
Dipòsit Legal: PM-734-1998
I.S.S.N.: 1136-4531

L'Ajuntament d'Algaida agraeix la col·laboració de la Biblioteca Bartomeu March Servera, Editorial Moll, Francesc Miralles Mascaró, Joan Capellà Galmés i Manuel Bauzá Ochogaria.

TAULA

PRESENTACIÓ	5
A MANERA DE PÒRTIC	7
ELS CRITERIS D'EDICIÓ	10
<i>EL RECTOR DE CASTELLITX. UNA RONDALLA</i> DEN JORDI DES RACÓ	11
<i>EL RECTOR DE CASTELLITX</i> (TRANSCRIPCIÓ)	29

TAULA D'IL·LUSTRACIONS

1. Portal de l'església de Castellitx	4
2. Reproducció de la capçalera del diari <i>El Católico Balear</i>	6
3. Reproducció de l'inici d' <i>El Rector de Castellitx</i>	6
4. Dibuix de Francesc de B. Moll a <i>En Juanet de sa gerra</i>	13
5. Dibuix de Josep Moll a <i>Es jai de sa barraqueta</i>	15
6. Dibuix de Francesc de B. Moll a <i>En Pere Catorze</i>	21
7. Dibuix de Josep Moll a <i>N'Espirafocs</i>	25



Idò això era el rector de Castellitx, un homo bo de tot, que anava amb el cor damunt sa mà, i estimava una cosa de no dir els seus castellitxols. Per a ell, Castellitx seria estat lonja si els castellitxols fossin estat uns altres.

Portal de l'església de Castellitx, vist des de l'interior del porxo.
Fotografia de Joan Capellà Galmés.

PRESENTACIÓ

COINCIDENT AMB EL 750È ANIVERSARI DE la proclamació de la bulla *Cum a nobis petitur*, per part del papa Innocenci IV, on consta la primera citació documental de la parròquia de Castellitx, i sota el títol *El Rector de Castellitx. Una rondalla den Jordi des Racó*, presentam el cinquè número de la revista *Plagues d'Història i Cultura* que edita l'Ajuntament d'Algaida.

Dos anys després de la celebració del centenari de la publicació de les *Rondaies Mallorquines*, aplec que recollí el manacorí mossèn Antoni Maria Alcover i Sureda amb els pseudònim de Jordi des Racó, nosaltres posam a les vostres mans aquesta rondalla publicada al diari de Palma *El Católico Balear* l'any 1893.

En el marc de la Festa de la Pau de Castellitx, podem gaudir tots de tan interessant contarella gràcies a la troballa de l'historiador i investigador algaidí Pere Fullana Puigserver, al qual li vull donar el meu sincer agraïment per la seva labor constant al nostre poble.

Catalina Llupart Juan
REGIDORA DE CULTURA

El Católico Balear.

CON LICENCIA DE LA AUTORIDAD ECLESIASTICA

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: Bernard, 3, duplicado.—PRECIO DE SUSCRIPCIÓN: En Palma 1'25 Pesetas al mes.—FUERA 3'75 id. trimestre.

REPRODUCCIÓ de la capçalera del diari confessional *El Católico Balear* que s'edità a Palma des del novembre de 1890 fins al febrer de 1896. Dimarts dia 6 i dimecres dia 7 de juny de 1893 aparegué publicada a les seves pàgines la contarella *El Rector de Castellitx*.

EL RECTOR DE CASTELLITX ⁽¹⁾

sus hijos
de Jesus-
le los oie-
no de dos
l mandato
i indigna-
ducta y
ará, como
r blanda-
, á hijos
ás santo,
, que... no
orrecta su

el hoy día.
ento, jnn-
a por las
ambición
n hoy los
educación
todo á los
idres sue-
en algu-

Ara vos vull contar un pas molt gustós que vatx llegir l'altre dia de pagés á un periodiquet que tothom l'hauria de tenir, *La Lectura Popular* de Oriola, que us assegura que es un bé de Deu.

Jó'l vos contaré en mallorquí rònech, ja que á posta mes doná Deu aquesta llengo benvolguda, per que le parlássem.

Idò aixó era... el Rector de Castellitx, un bon homo de tot, que anava ab el cor demunt sa ma, y estimava una cosa de no dir el seus castellitxols. Per ell, Castellitx seria estat lonja, si els castellitxols fossen estats uns altres. Però ¡ay! el confessional estava ple de terenyines, y l'escolá ja havia perdut el tranch de fer hosties petites, porque ningú's confessava ni combregava.

Aixó era un clau pel pobre Rector, que no treya fesomia de la pena qui aclucava el seu cor, y sempre demanava á Deu la gracia de no morir-se antes d'haver tornat tantes euveyes esgarriades á bon cami.

Ara veureu de quina manera Deu l'escoltá.

Un diumenge, després del Evangeli, el Rector puja á la trona.

Y jo j:
Bon Jesus
lina, com l
ple de rec
ves y espi
y no deixa
guessen d
sa carn. Y
verdes, ab
rían per la
si no la d
peus senti
los lo mes

Axi co
plata, mes

—Toch

—¿Qui

fosquida.

—El R

—¿D' h

—¿De

forsa que'

—No r

Vatx e

ales fosqu

plandent

mans penj

á un libre.

Sant Pere.

REPRODUCCIÓ de l'inici de la contarella *El Rector de Castellitx* a *El Católico Balear* de dimarts dia 6 de juny de 1893.

A MANERA DE PÒRTIC

EL TEMA DE LES RONDALLES EN general no ha estat mai una qüestió que m'hagi interessat excessivament, segurament per pròpia deformació professional. No obstant això, quan estava arplegant documentació per a la meua tesi doctoral —d'això ja fa més de deu anys—, de sobte em vaig trobar amb aquesta contarella, a les pàgines del diari confessional *El Catòlico Balear* (1890-1896), diari que llavors buidava sistemàticament. Des del primer moment em va interessar per un triple motiu. Perquè feia referència a Castelltix, perquè la figura de mossèn Antoni Maria Alcover llavors era un dels personatges més recurrents en relació a l'estudi que estava elaborant, i perquè l'autor l'havia llegida en el Centre d'obres Catòlics de Manacor, una entitat social catòlica sobre la qual, llavors, ja havia publicat alguna coseta.

No obstant la curiositat i l'interès primer, inicialment em vaig limitar a anotar, amb cura, la referència al bloc de notes. De llavors ençà, mai no havia oblidat aquella cita però, veritablement, tampoc no havia pensat fer-ne cap ús fins que, enguany, ho vaig comentar a Tomeu Salas. En el context de la celebració del 750 aniversari de



la bul·la d'Innocenci IV ens va semblar oportuna la seva publicació. Com a conseqüència d'això, recuperarem el text complet i el transcrivirem per posar-lo a l'abast de vosaltres, sense ser massa conscients de les característiques d'aquella obra literària. Una curiositat sana ens havia conduït a aquell text, tot pensant que la majoria de vosaltres hi podríeu trobar, també, un element curiós i simpàtic, més enllà de la possible vàlua literària del text.

Dit això, voldria reprendre aquells tres elements que, des de l'inici, motivaren la meua atenció: el tema de la rondalla, l'autor i la societat on la llegí, perquè encara avui persisteixen, amb la mateixa força del primer moment:

La rondalla i el tema. L'any 1996, amb motiu del centenari de la publicació de l'*Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Raçó*, se celebraren tota casta d'actes commemoratius, alguns dels quals també a Algaida. Record com, un divendres en el Casal Pere Capellà, Gabriel Janer Manila parlà precisament de la relació d'Algaida amb les rondalles i de la presència d'indrets i topònims del nostre terme en les contarelles de mossèn Alcover. Em va sorprendre que no es parlàs del *Rector de Castellitx*; però devia ser normal atès que aquesta rondalla no forma part del corpus rondallístic alcoverià. Segurament no ha esta considerada com una rondalla mallorquina pel fet que fos un conte que Alcover traduï del castellà, concretament de la revista catòlica *La Lectura Popular* d'Oriola, i l'adaptà a la realitat mallorquina.

Mossèn Antoni Maria Alcover. Ha estat precisament l'algaidí Gabriel Janer Manila qui ens ha ofert la darrera versió biogràfica del canonge manacorí, en un llibre titulat *Com una rondalla. Els treballs i la vida de mossèn Alcover*. En aquesta obra, igual que en *Un home de combat*, de Francesc de Borja Moll, es reflecteix perfectament la personalitat i el natural d'aquell homonot de Santa Cirga, pagès lletraferit que, als voltants de 1893 quan llegí aquesta obra a Manacor, era



un dels capdavanters de l'integrisme religiós i polític mallorquí. De fet, *El Rector de Castelltix* és el reflex del seu univers simbòlic, de la seva concepció particular del món, dels seus maniqueïsmes religiosos i de bona part de les seves condicions escatològiques. Amb aquesta casta de contes, Alcover esdevenia un predicador de les veritats eternes i ho feia imitant les mateixes formes evangèliques de les paràboles. Un conte moral, moralitzant i moralitzador era la manera millor de fer entendre el misteri de la salvació. No és estrany, idò, que en aquest conte hi apareguin simultàniament el filòleg, el recopilador de la tradició, el clergue i el polític del bon ordre establert.

El Cercle d'Obres Catòlics de Manacor, on va llegir el conte la festivitat dels Reis de 1893, havia esta creada el 1880 com una societat masculina destinada a la lluita social i política, des de valors i plantejaments confessionals. Mai no fou una associació que destacàs excessivament en el terreny social, entre d'altres motius perquè va es- ser controlada pels terratinents locals i pel clergat tradicionalista. Les rondalles, gloses i discursos de mossèn Alcover i sovintejaven, sobretot en moments puntuals, solemnitats i festes pròpies del Cercle. De fet, com s'indica en el text mateix, Alcover llegí *El Rector de Castelltix* el vespre dels Reis per obsequiar els jesuïtes Boadera i Orts que havien anat a Manacor a impartir uns exercicis espirituals als obrers catòlics.

En qualsevol cas, si cent-cinc anys després el tornam a publicar, ara en to menor, no és per rememorar temps passats, sinó únicament amb la intenció de recuperar i divulgar aspectes culturals d'interès per a la comunitat algaidina.

Pere Fullana Puigserver

ELS CRITERIS D'EDICIÓ

Trobareu, en aquesta *Plaqueta*, dues versions de la conteralla *El Rector de Castellitx*. La primera, la que us oferim a continuació, té una finalitat eminentment divulgadora. Així, hem regularitzat l'ortografia i la puntuació segons la normativa, basant-nos en els criteris de l'*Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Raó* (edició a cura de Josep A. Grimalt Gomila), però també hem reduït al màxim els vulgarismes i localismes.

Així mateix, hem anotat profusament aquesta primera versió amb la finalitat d'explicar les locucions i expressions que actualment estan en desús. Les notes permeten, també, apreciar la riquesa de vocabulari i de dobles significats i sentits del llenguatge rondallístic de mossèn Alcover.

La segona versió de la contarella que reproduïm és l'edició diplomàtica del text publicat per mossèn Alcover a *El Catòlico Balear*; això és, la transcripció fidel de l'original sense cap tipus d'intervenció.

EL RECTOR DE CASTELLITX¹ UNA RONDALLA DEN JORDI DES RACÓ

Això fou llegit a la vetlada literària que els Obrers Catòlics de Manacor celebraren enguany el dia dels Reis per obsequiar els Reverents Pares Orts i Boadera, de la Companyia de Jesús, que acabaven de donar-los uns Exercicis Espirituals molt notables i, sobretot, molt concorreguts.

Ara vos vull contar un pas molt gustós que vaig llegir l'altre dia de pagès a un periodiquet que tothom l'hauria de tenir, *La Lectura Popular* d'Oriola, que us assegura que és un bé de Déu.

Jo el vos contaré en mallorquí rònc, ja que a posta mos donà Déu aquesta llengo benvolguda, perquè la parlàssem.

Idò això era el rector de Castellitx, un homo bo de tot, que anava amb el cor damunt la mà,² i estimava una cosa de no dir els seus

1. Publicat a *El Catòlico Balear*. Palma de Mallorca, 6 i 7 de juny de 1893.

2. *Anar amb el cor damunt la mà*: obrar amb sinceritat, sense dissimul ni secrets. (DCVB).



castellitxols.³ Per a ell, Castellitx seria estat lonja,⁴ si els castellitxols fossen estats uns altres. Però ai!, el confessorari estava ple de teranyines, i l'escolà ja havia perdut el tranc⁵ de fer hosties petites, perquè ningú es confessava ni combregava.

Això era un clau⁶ pel pobre rector, que no treia fesomia⁷ de la pena que aclucava⁸ el seu cor, i sempre demanava a Déu la gràcia de no morir-se abans d'haver tornat tantes ovelles esgarriades a bon camí.

Ara veureu de quina manera Déu l'escoltà.

Un diumenge, després de l'Evangeli, el Rector pujà a la trona.

—Fills meus —va dir—, si em voleu creure, creis-me i, si no, no em cregueu; feis lo que vos don la gana, i no vos queixareu de ningú. Heu de pensar i creure que l'altre vespre vaig somniar que me trobava, jo, pecador de mi, a les portes del Cel.

—Toc, toc! —i sant Pere obrí.

—Potxa!⁹ Què sou vós, senyor Rector! —s'exclamà—. I quin senyal¹⁰ per aquí?

—Senyal d'aigo i no plou.

—Perquè sou vós, digau què voleu de mi.

3. *Castellitxol*: Neologisme. Habitant de Castellitx. No apareix al DCVB.

4. *Seria estat lonja*: De l'expressió mallorquina *Estar dins lonja*: estar a tot plaer, dins l'abundància. (DCVB).

5. *Tranc*: Traça, bona manya; habilitat per a fer una cosa. (DCVB).

6. Segons el DCVB la paraula *clau* té la següent accepció: Dolor aguda o pena que afligeix profundament.

7. *No treure fesomia*: tenir la cara demudada, no fer la cara normal. (DCVB).

8. Accepció del verb *aclucar*: Estrènyer, oprimir. (DCVB).

9. *Potxa!*: A Manacor: Berba, dita burlesca o graciosa. Documentada a les Rondalles d'Alcover. Etimologia desconeguda. (DCVB).

10. *Quin senyal?*: Fórmula interrogativa per a demanar l'explicació d'un fet considerat estrany. (DCVB).



IL·LUSTRACIÓ I. «—Oh, gloriós sant Pere, pare meu, vós qui teniu les claus del Cel i no entra ningú, si vós no li obriu, no em diríeu, si no fos massa preguntar, a quants de castellitxols heu obertes aquestes portes?»»

Dibuix de Francesc de Borja Moll a *En Juanet de sa gerra*. Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Racó. Editorial Moll. Tom 1.

—Oh, gloriós sant Pere, pare meu, vós qui teniu les claus del Cel i no entra ningú, si vós no li obriu, no em diríeu, si no fos massa preguntar, a quants de castellitxols heu obertes aquestes portes?

—Això voleu sebre? Idò ara mateix ho podem mirar —diu sant Pere. Se'n va i al punt torna amb un llibre molt gros, l'obri damunt una tauleta, i se posa les ulleres, dient:

—En voler, senyor Rector. Quin poble heu dit?

—Castellitx.

—Castellitx! Castellitx! —deia sant Pere, i gira que gira fulls.



—Cast... Caste... Castellitx! Al cap darrer com ho hem trobat.

—Senyor Rector! —va cridar sant Pere blanc com la paret, mostrant-me el full de Castellitx tot en blanc, sense cap nom ni mig.

Ses cames me feren figa¹¹ i me vaig haver de seure.

—I cap castellitxol hi ha en el Cel? —deia jo, mentre dos rolls de llàgrimes me redolaven per les galtes.

—Cap ni mig! —repetia sant Pere enconcant-se¹² d'espatles.

—I és possible?

—Però sant homo, què no teniu ulls? Velataquí¹³ an es full, veiam si hi sabeu afinar res escrit, en no esser el nom del poble. Vaja, és que amb lo retgiró no hi veis de cap bolla.¹⁴

—Pobre de mi! —cridava jo com un desesperat, i sentia una angúnia dins el cor lo mateix que si cans de bou el m'haguessen roegat—. Pobre de mi! Misericòrdia! Misericòrdia!

—Senyor Rector —digué sant Pere—, deixau anar això, que no tenguésseu un denou.¹⁵ Sobretot, qui vos ha dit que els castellitxols no fassen quarantena dins el Purgatori?

Sant Pere amb aquestes paraules me tornà l'ànima an el cos; me va obrir un finestronet a l'esperança, que és la darrera cosa que un homo perd.

—Oh, gloriós sant Pere, mon paret estimat! —vaig dir—, per amor de Déu i la seua puríssima Mare, feis-me el favor, i vos promet

11. *Fer figa*: Flaquejar, fer falla súbita per manca de força, per un moviment en fals, etc. (DCVB).

12. *Enconcant-se d'espatles*: arrufar les espatles amb senyal d'indiferència. (DCVB).

13. *Velataquí*: Variant formada a partir de *vet* —forma d'imperatiu arcaic del verb *veure*— amb combinació amb adverbis de lloc i amb pronoms personals: vetací, vetallà, vetaquí, etc. (DCVB).

14. *No veure-hi de cap bolla*: estar ofuscat per una gran passió, preocupació, sensació de perill, etc. (DCVB).

15. *Denou*: Accident inesperat i desgraciat. (DCVB).



IL·LUSTRACIÓ 2. *Sant Pere discutint amb el Jai de sa barraqueta quan aquest, acompanyat de les ànimes del taverner i del contrabandista, l'anà a visitar.*

Dibuix de Josep Moll i Casasnovas a *Es jai de sa barraqueta*. Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Racó. Editorial Moll. Tom iv.

fer-vos una festa tan grossa l'any que ve, de mostrar-lo-me, al Purgatori; sols que los puga veure, an els castellitxols; sols que los puga consolar i animar una mica.

—Amb molt de gust —diu sant Pere—. Lo primer de tot, jau, vetaquí¹⁶ aquestes espardenyes —i me'n donà unes—, perquè hi ha mala

16. *Vetaquí*: Vegeu nota .



petja ferm.¹⁷ Bé vos estan —va dir, com les me vaig haver posades—, ara caminau per avall cap dret,¹⁸ cap dret. I veis allà baix, endins de tot? Trobareu una porta de plata, clavetejada de creus negres, a man¹⁹ dreta. Tocau i vos obriran. Hala! Amb Déu siau, i que vos guard de tot perill, sa i bo com un gra d'all.²⁰

I jo som partit camina, caminaràs. Bon Jesús, quin camí! M'aga-fa pell de gallina,²¹ com hi pens! Un caminai estret, estret, ple de re-claus,²² amb tantes argelanyes,²³ garoves²⁴ i espinalers²⁵ pels costats que se tenien i no deixaven passar ningú que no li haguessen deixat abans un esplet de pues dins sa carn. I per afegitó, eixams de mosques verdes, amb una bronidissa²⁶ fora punt, me ferien per la cara, i m'entra-ven dins la boca si no la duia ben copada;²⁷ i per devora els peus sentia llenegar serpentotes, amb uns siulos lo més esplaiosos.

Així com vaig poder, arrib a la porta de plata, més mort que viu.²⁸
—Toc, toc!

17. *Mala petja*: Terreny de gran aspror i desigualdat, difícil per al trànsit. *Ferm*: Usat adverbialment: Molt, en gran manera. (DCVB).

18. *Cap dret*: En direcció a un lloc. (DCVB).

19. *Man*: Forma antiga de mà. (DCVB).

20. *Sa i bo com un gra d'all*: Que té molt bona salut. (DCVB).

21. *Pell de gallina*: Pell esborronada (formant com a granissó), sia pel fred, sia per la por, per l'emoció, etc. (DCVB).

22. *Reclau*: Pedra que surt de la línia o superfície normal d'un camí o carrer. (DCVB).

23. *Argelanya*: Argelaga: Planta lleguminosa i molt espinosa. (DCVB).

24. *Garova*: Gatova, gatoa o gatosa: Planta lleguminosa armada d'espines robustes. (DCVB).

25. *Espinaler*: Planta espinosa, també anomenada *Arç de tanques*. (DCVB).

26. *Bronidissa*: Remor fosca i seguida produïda per la velocitat del moviment. (DCVB).

27. *Copada*: De *copar*: cloure una vosa acostant entre si les seves parts exteriors. (DCVB).

28. *Més mort que viu*: (locució) Estar mancat de vitalitat, sia per la fam, sia per por, per dolor, etc. (DCVB).



—Qui és? —Demanà una veu dolent²⁹ i enfosquida.

—El Rector de Castellitx.

—D'on heu dit?

—De Castellitx! —vaig cridar amb tota la força que em quedava.

—No res, entrau.

Vaig entrar. Un àngel hermós, amb les ales fosques com la nit, amb una vista resplendent com el dia, amb una clau de diamants penjada a la cinta, escrivia tira tira³⁰ a un llibre que, devora ell, el que havia tret sant Pere, no componia res.³¹

L'àngel alça els ulls, i diu:

—Què demanau?

—Angelet de Déu, si no vos hagués de ser molests, ja em podríeu fer un favor.

—Digau.

—Dir-me si són aquí els castellitxols.

—Es castellit... Com ho heu dit?

—Es castellitxols. És que jo som el seu Rector,

—De bo?

—Per servir-vos —senyor àngel.

—Castellitxols... —digué pensatiu l'àngel—. De Castellitx?

—Això mateix.

—I l'àngel ja és partit a girar fulls, i gira qui gira fulls.

Tantes en girà, que les girà totes: l'àngel aquí va ser un sospir, i a mi no me'n haurien tret gota.

—Quants n'hi ha? —vaig demanar després d'una bona estona, per sortir d'aquella agonia.

29. *Veu dolent*: Veu afligida de dolor moral, de pena o de sentiment greu. (DCVB).

30. *Tira tira*: Sense pressa, però sense aturar-se. (DCVB).

31. *No componia res*: *No compondre res (una cosa amb una altra)*: No significar res, no ésser comparable una cosa amb l'altre. (DCVB).



—Ni un per nat senyal³² —contestà l'àngel acalant el cap.

—Jesús, Maria i Josep! —vaig cridar jo, caient en terra tan llarg com era—. Cap castellitxol dins el Purgatori! Oh, Déu meu! Oh, Déu de misericòrdia! A on són, idò? A on són, angelet de Déu?

—No us apureu, sant homo —digué l'àngel—. Deuen esser en el Cel! Millor per a ells!

—Però si en venc, del Cel.

—En veniu?

—Massa que en venc.

—I no hi són?

—Tant com aquí.

—Mal *anda* el carro, idò, germanet. Si no són en el Cel ni en el Purgatori, no cerqueu més: són a l'in...

—Bon Jesuset meu! Purissimeta Verge! —cridava jo, fet un mar de llàgrimes³³—. Ai!, ai!, ai de mi! Serà possible? Ai, pobres castellitxols!, com aniré jo en el Cel, si ells no hi són?

—Escoltau, senyor Rector. Si a tota *ultrança*³⁴ voleu sebre d'això fites netes³⁵ i veure-ho amb los vostros propis ulls, preniu aquest tirany i passau corrent, si sabeu córrer... A mà esquerra trobareu un portal gran. Allà vos en diran la neta.³⁶ Sobre tot, Déu vos guard de perill.

I l'àngel tancà la porta.

32. *Ni un per nat senyal*: No haver-n'hi (no deixar-ne, etc) per nat senyal: No haver-n'hi o no deixar-ne gens, ni una mica. (DCVB).

33. *Fet una mar de llàgrimes*: Plorar abundantament. (DCVB).

34. *A tota ultrança*: Fins al darrer límit; extremadament, sense reparar en les dificultats. (DCVB).

35. *Fites netes*: Notícies clares i detallades. (DCVB).

36. *Diran la neta*: Us diran les coses de forma ben precisa, ben clares, sense confusions.



Aquell tirany estava empedregat³⁷ de brases³⁸ com a melonets, que feien flamadeta. Jo feia esses com els gats³⁹ i tastenejava⁴⁰ com un nin que comença a donar passa. Cada punt travalava i estava remull de suor, cada pèl del meu cos feia raig i m'abressava de set. I ventura de les espardenyas de sant Pere que me defensaven els peus del foc!

Com prou vaig haver potollat⁴¹ per sortir d'aquell marruell,⁴² veig a mà esquerra un portalàs disforjo, més calent que una boca de forn de calç. Ah, fills meus, quin terrabastall!,⁴³ quin rebumbori!,⁴⁴ allà ningú s'hi oïa.

Ningú me demanà què havia nom... i que havien de treure llibre! A forfollons,⁴⁵ a carretades, tant com en podia recollir aquell portalàs, n'hi entraven d'homos, fills meus. Lo mateix que voltros dins el cassino i la taverna els diumenges.

37. *Empedregat*: Empedrat. (DCVB).

38. *Brases*: *Calius*: Trosos de llenya o d'altra matèria reduïts a l'estat de carbó ardent. (DCVB).

39. *Feia esses com els gats*: Caminar anant d'un costat a l'altre i d'aquest al primer, no anant en línia recta; es diu especialment dels que estan embriacs. Al DCVB surt aquesta cançó mallorquina que no podem estar de reproduir:

*Aiguarent si tu sabesses
ses propietats des vi!
Sense escriure ni llegir
aprendries a fer esses.*

40. *Tastenejar*: Caminar insegurament, amb tendència a caure, sia per debilitat, sia per topament amb obstacles. (DCVB).

41. *Potollar*: Caminar molt i amb esforç. (DCVB).

42. *Marruell*: Trull i confusió; embolic molt complicat. (DCVB).

43. *Terrabastall*: Soroll molt fort de cosa que cau, de coses que es topen repetidament, de cops forts entre persones i coses. (DCVB).

44. *Rebumbori*: *Rebombori*: Soroll molt fort i confús produït per gent fortament excitada. (DCVB).

45. *A forfollons*: En gran quantitat. (DCVB).



Jo suava tan horrorosament que me queien unes gotes com a ciurons, estava enredat,⁴⁶ les barres⁴⁷ m'havien pres el trot,⁴⁸ lo mateix que si m'hagués agarrotat una terciàna⁴⁹ forta. Tenia els cabells drets com les pues d'un porc singlar, i sentia un baf⁵⁰ de cremat que entabanava,⁵¹ una pudor que aturava l'alè: lo mateix que quan en Sionet, el ferrer, crema les potes de qualque ase vell. Al mig d'aquell aire ablamat⁵² i pudent, el pit se tancava i m'eixordava⁵³ les orelles un rebumbori horrible, aborronador, d'ais, gemecs, crits, flastomies, juraments, malediccions, brams, giscos, i remeuols. La cosa més feresta que vos podeu imaginar. Me creia que els orelles me botien, me rebentaven en sang.

—Què fas aquí, bèstia bruta? O endins o arruix, —me cridà una veu esquerdada. I va esser un dimoni, amb unes banyes com les antenes⁵⁴ d'un molí, abordant-me⁵⁵ una fitora⁵⁶ que, sense ponderar⁵⁷ gens, devia tenir el mànec com un arbre de nau.⁵⁸

46. *Enredat*: D'*enredar*: Posar rigid de fred. (DCVB).

47. *Les barres*: La mandíbula. (DCVB).

48. *M'havien pres el trot*: Figuradament, havien començat a tremolar.

49. *Terciàna*: *Terçana*: Febre intermitent que repeteix al tercer dia. (DCVB).

50. *Baf*: Olor forta i desagradable. (DCVB).

51. *Entabanava*: *Entabanar*: Impedir la respiració i torbar el cap una olor, fum, vapor, etc. (DCVB).

52. *Ablamat*: D'*ablamar*: Inflamar, prendre el foc en algun objecte i penetrar-lo fent-lo caliu. (DCVB). Segurament s'usa *aire ablamat*: aire incendiari, en sentit figurat.

53. *Eixordava*: *Eixordar*: Deixar sord per la violència d'un soroll molt fort, que no deixa sentir altra cosa. (DCVB).

54. *Antena*: Emperxat per sostenir una vela de molí de vent. (DCVB).

55. *Abordar*: Dirigir amb força una arma o altra cosa cap a algú. (DCVB).

56. *Fitora*: Forca de dues, tres, cinc o més dents de ferro, que serveix per a pescar, sobretot peixos grossos. (DCVB).

57. *Ponderar*: Exagerar, manifestar una cosa en grau més alt del que té realment.

58. *Arbre de nau*: En general s'aplica aquest nom a tots els pals, vergues, botalades i picos d'un vaixell i a tota peça de fusta que sia de forma i grossària semblant a una soca d'arbre. (DCVB).



IL·LUSTRACIÓ 3. «...veig a mà esquerra un portalàs disforjo, més calent que una boca de forn de calç.»

Dibuix de Francesc de Borja Moll a *En Pere Catorze*. Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Racó. Editorial Moll. Tom VIII.



Ventura que li vaig vetlar el cop,⁵⁹ i va ferir a una rebranca⁶⁰ del portalàs; i l'hauria fet miques si el braç de Déu no l'hagués sostenguda.

—Entrar, m'heu dit? —cridava jo—. No serà ver, no. Massa som amic del bon Jesús.

—Tu amic seu i te'n véns per aquí! Hala tros de porc!

—Callau, per amor de Déu...

—Si tornau anomenar això, en faç una coca de vós.

—Perdonau, que jo no me creia fer mal ningun.

—Aquí no hi ha perdó.

—Idò mirau, si podeu mirar. No m'aguant del retgiró que duc: venc de ben enfora a suplicar-vos, humilment, que me digueu si teniu per aquí cap castellitxol.

—Llamp de Déu, què ets boig o el fas! Qui no sap que tot Castellitx és aquí dins? Mira, corpetó cappelat, mira-ho, de quina manera los aveciam,⁶¹ an els castellitxols.

I vaig veure, al mig d'un espantós trebolí de foc, mestre Piscalabis,⁶² tots voltros l'heu conegut... aquell mestre Piscalabis, que no passava dia que no escorxàs un moix⁶³ i que no amaçolàs⁶⁴ sa dona;

59. *Vetlar el cop*: Estar atent a una cosa o persona, per prevenir un perill que li pot sobrevenir o que d'ella pot venir. (DCVB).

60. *Rebranca*: Part lateral d'un portal o finestra. (DCVB).

61. *Aveciar*: Tractar qualcú amb tendresa o condescendència excessiva, que li fa perdre massa llibertat. (DCVB). Evidentment aquí és usat irònicament.

62. *Piscalabis*: Refrigeri; menjada o beguda confortant, fora de les hores ordinàries de menjar. (DCVB).

63. *Escorxar un moix*: *Escorxar un gat, una moneia, una meula, un meu, una gatera, etc*: Passar una borratxera dormint. (DCVB).

64. *Amaçolàs*: *Amaçolar*: Tupar una persona o animal. (DCVB).



Vaig veure na Bet Trempallamps,⁶⁵ que sempre cercava ous d'avui,⁶⁶ amb aquell nas tan rabassut, que amb la seva llengo feia més mal que l'oruga;⁶⁷

Vaig veure el sen⁶⁸ Vintungles,⁶⁹ que assecava figues per tot l'any i no tenia figueres; feia una bóta de vi i no tenia vinya; i feia oli que li sobrava per la casa i no tenia oliveres;

Vaig veure el senyor Aliardo,⁷⁰ tan afectat de verd⁷¹ i de *carn*⁷² fresca que se n'arribà a morir, més dessustat⁷³ que un canyís, com sap tothom;

I la mestessa Arpella,⁷⁴ que va ser la perdició de tants de joves i l'afronta de tantes cases;

65. *Trempallamps*: Persona resolta i molt activa, que no té por ni aturari. (DCVB).

66. *Cercava ous d'avui*: *Cercar qui té ous d'avui*: (locució) demanar noves, ficar-se en coses on no caldria ficar-se. (DCVB).

67. *Fer més mal que l'oruga*: (locució) Esser molt danyós, donar molt de perjudici. (DCVB).

68. *Sen*: Tractament que es dona als treballadors camperols quan ja són d'edat madura. Prové del llatí *sene*: vell. (DCVB).

69. *Vintungles*: Suposam que, per analogia, vol significar una persona que es dedica a robar. Al (DCVB) trobam la locució *Gat amb vint ungles* que fa referència a esser un lladre.

70. *Aliardo*: Persona inculta, de poc enteniment o de poca moralitat. Prové segurament d'*aligart*, augmentatiu pejoratiu d'*àliga*. (DCVB).

71. *Afectat de verd*: Figuradament, llicencios, referent clarament a coses sexuals. (DCVB).

72. En cursiva a l'original.

73. *Dessustat*: *Dessustar*: Treure el suc vital (a una persona, animal, planta, terra, etc.) (DCVB).

74. *Arpella*: A Menorca, persona de moviments violents i grollers, que fa les coses sense miraments i ho fa malbé tot. A Mallorca s'usava figuradament *arpellot*, persona d'aspecte i obrar groller, sense finura ni mirament. (DCVB).



I el senyor Tallanassos,⁷⁵ que com més tenia, més bramava, i que la túnica an el sant Cristó i tot hauria presa, si no fos estada tan vella;

I el sen Flastomia, que no treia mai paraula bona de sa boca, i a força de males paraules volia fer fer més via an el carro;

I na Dali⁷⁶ Brou, la tavernera, que dins la bóta de vi hi posava tres quintes parts de suc de cisterna i les altres dues de suc de verema;

I en Trinxet,⁷⁷ el cassiner, que ensenyava a *fer lluna*⁷⁸ a tants de fills de família;

I l'amo en Sangonera, que es passà la vida xupant la sang del proïsme;

I en Llucià Set i mig,⁷⁹ que després d'haver-ho fus tot jugant, jugà la dona i la va perdre, i fonc l'única cosa que no li va sebre greu haver perdut;

I en Pep Daça'ls Ulls, amb aquella cateifa⁸⁰ de fills malcriats;

I na Mallenga,⁸¹ que feia cent per un peçol⁸² an el seu homo;

75. *Tallanassos*: Figuradament, persona egoïsta, que s'esforça per beneficiar-se ella en perjudici dels altres. (DCVB).

76. *Dali* és una interjecció que expressa incitació a pegar o a fer altra acció energètica i constant. (DCVB).

77. *Trinxet*: Té una accepció documentada a Manacor. Es diu *esser un trinxet* a una persona egoïsta, que tot ho vol per a ell, que procura arreplegar molta de cosa. (DCVB).

78. En cursiva a l'original. *Fer lluna*: Treure de casa un objecte o objectes de valor, com fruits, collita en general, i vendre-ho d'amagat del cap de la casa. També, anar a robar fruita dels arbres. (DCVB).

79. *Set i mig*: Joc de cartes.

80. *Cateifa*: Variant de *caterva*: Multitud; nombre excessiu de persones o animals. (DCVB).

81. *Mallenga*: Figuradament, dona dolenta, malèvola. (DCVB).

82. *Fer-ne cent per un peçol*: Fer moltes malifetes. (DCVB).



IL·LUSTRACIÓ 4. *I va esser un dimoni, amb unes banyes com les antenes d'un molí, abordant-me una fitora que, sense ponderar gens, devia tenir el mànec com un arbre de nau.*

Dibuix de Josep Moll i Casasnovas a *N'Espirafocs*. Aplec de Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Racó. Editorial Moll. Tom XIII.



I en Capxerigany,⁸³ que anava de tres qui n'agafa quatre,⁸⁴ i duia un dimoni a cada cabell;⁸⁵

I n'Escorpi,⁸⁶ que era més baralladís que els galls inglesos...

*** **

I el Rector continuà anomenant persones i més persones que tots havien conegudes, i que les havia vistes dins l'Infern.

La gent estava astorada, aborronada, veient l'Infern obert, i que un hi tenia son pare, l'altre sa mare, l'altre un germà, l'altre un fill, un parent, un amic, un conegut. Cap n'hi havia que no hi tengués qualcú.

—Bé veis, fills meus —continuà el Rector—, que això no pot seguir d'aquesta manera. Jo tenc a mon càrrec les vostres ànimes i jo no puc consentir que hagen de pegar totes de cap dins l'Infern. Demà pos fil a l'agulla;⁸⁷ demà sens falta. I esper que em dirà en popa.⁸⁸ Benhaja⁸⁹ l'orde en les coses i, per això, ho farem així: demà dilluns confessaré els vells i velles, seran quatre grapades.⁹⁰ Dimarts els nins, i prompte haurem fet. Dimecres els joves, i aquí hi haurà

83. *Capxerigany*: *Capsigrany*: Ocell. Figuradament, capbuit, home de poc enteniment. (DCVB).

84. *Anar de tres qui n'agafa quatre*: Anar per mal camí, dur una vida moralment poc arreglada. (DCVB).

85. *Dur un dimoni a cada cabell*: Estar algú molt rabiós. (DCVB).

86. *Escorpi*: Aràcnid. Figuradament, persona de mal geni, irascible o malèvola. (DCVB).

87. *Posar fil a l'agulla*: Començar una obra, fer-ne els treballs o gestions preliminars. (DCVB).

88. *Anar o dir en popa*: Anar prosperant ràpidament. (DCVB).

89. *Benhaja*: Interjecció expressadora de benedicció a favor d'una persona o cosa. (DCVB).

90. *Amb dues (o quatre) grapades*: En un instant, en un temps molt curt. (DCVB).



cruixits de camella⁹¹ per llarg. Dijous els homos granats, i en sortirem així com Déu voldrà. Divendres les dones, i des d'ara les recoman que s'han de confessar dels pecats seus i no dels pecats dels altres. Dissabte confessarem el moliner:⁹² amb ell només n'hi haurà per tot lo dia... I diumenge haurem acabat. I vetotaquí,⁹³ fills meus. Quan el blat és granat, s'és mester segar-lo, quan la fruita és madura, se fa cullir. Hi ha molta roba bruta, i hem de feu una bugada que, en que el diantre⁹⁴ en pas, no ha de deixar una taqueta en lloc per nat senyal. Gràcia que a tots desig. Amén.

I el Rector davallà de la trona.

-
91. *Camella*: Cadascun dels bastons corbats que van ficats verticalment dins dels forats dels extrems del jou i s'atessen al coixí de la bístia, servint de punt de referència al moviment muscular de l'animal. *Haver-hi cruixits de camella*: Locució que significa haver-hi gran oposició o lluita. (DCVB).
92. Es proverbial la mala anomenada popular que tenien els moliners. Com a exemple, la dita mallorquina que es recull al DCVB *De moliner mudareu, però de lladre no sortireu*; o les següents gloses, preses a l'atzar, reproduïdes pel pare Rafel Ginard Bauçà:

*A l'infern es moliners
tots de filera estaran
i es qui hi aniran, veuran
los que molturaven més.
Cristo nostro Redemptor
va deixar en es seu procés
que qui robaria més
estaria molt millor.
Jo, de cada sac redó,
tres almuds, ja no en vull més.*

93. *Vet-ho aquí*: Vegeu nota 13.

94. *Diantre*: Eufemisme per diable. (DCVB).



Què me'n direu? Ell tothom se confessà tan bé com va sebre; i des d'aquell diumenge memorable la bona olor que deixen anar les virtuts dels castellitxols se sent deu hores al redó de Castellitx.

I el seu Rector, aquell sant homo, ditxós i ple d'alegria, va somniar l'altre diassa⁹⁵ que ell i tots els castellitxols, afillerats en magnífica processó, ciris encesos i cantant cançons de glòria, volant havien pres la carrera de sant Jaume i, per damunt els estels, se n'anaven de d'allà cap al cel; i sant Pere que ja los havia obertes les portes, i els àngels i els sants guaitaven per donar-los la benvinguda.

I el somni va esser ver quan el Rector i els castellitxols se moriren, que foren rebuts amb rams i paumes dins el Cel.

I així ho vegem de tots noltros. Amén.

Jordi des Racó
Manacor, gener de 1893

95. *L'altre diassa*: L'altre dia, dia passat, fa dies. (DCVB).

EL RECTOR DE CASTELLITX¹

(TRANSCRIPCIÓ)

Ara vos vull contar un pas molt gustós que vatx llegir l'altre día de pagés á un periodiquet que tothom l'hauría de tenir, La Lectura Popular de Oriola, que us assegura que es un be de Deu.

Jo'l vos contaré en mallorquí rònech, ja que á posta mos doná Deu aquesta llengo benvolguda, per que le parlássen.

Idò aixó era... el Rector de Castellitx, un bon homo de tot, que anava ab el cor demunt sa ma, y estimava una cosa de no dir els seus castellitxols. Per ell, Castellitx sería estat lonja, si els castellitxols fossen estats uns altres. Però ¡ay! el confessorari estava ple de terenyines, y l'escolá ha havia perdut el tranch de fer hosties petites, perque ningú's confessava ni combregava.

Això era un clau pel pobre rector, que no treya fesomia de la pena que aclucava el seu cor, y sempre demanava á Deu la gracia de no morir-se antes d'haver tornat tantes eueyes esgarrriades á bon camí.

1. Això fou llegit á la vetlada literaria qu'els Obrers Catòlics de Manacor celebraren enguany el dia dels Reis per obsequiar als Rvrents. PP. Orts y Boadera de la Companyia de Jesus que acabaven de donarlos uns Exercicis espirituals molt notables y sobre tot molt concorreguts.



Ara veureu de quina manera Deu l'escoltà.

Un diumenge, després del Evangeli, el Rector puja á la trona.

—Fills meus, va dir, si'n voleu creure, creysme, y si no, no'n cregueu; feys lo que vos don la gana, y no vos quixareu de ningú. Heu de pensar y creure que l'altre vespre vatx somiar que me trobava, jo, pecador de mi, á les portes del cel.

Toch, toch, y Sant Pere obrí.

—¡Potxa! ¡que sou vos, Sr.Rector! s'esclama. ¿Y quin senyal per aquí?

—Senyal d'aygo, y no plou.

—Perque sou vos, digau que voleu de mí.

—Oh, gloriós Sant Pere, pare meu, vos qui teniu les claus del cel y no entra ningú, si vos no li obríu, ¿no'm diríau, si no fos massa preguntar, á quants de castellitxols heu ubertes aquestes portes?

—¿Això voleu sebre? Idò ara mateix heu podrem mirar, diu Sant Pere. S'en va, y al punt torna ab un llibre molt gros, l'obri demunt una tauleta, y se posa les ulleres, diguent:

—En voler, Sr.Rector. ¿Quin poble heu dit?

—Castellitx.

—¡Castellitx! ¡Castellitx! deya San Pere y gira que gira fulles.

—¡Cast... Caste.. Castellitx! Al cap darrer, com heu hem trobat.

—Senyor Rector, va cridar Sant Pere blanch com la paret, mostrantme la fulla de Castellitx tota en blanc, sense cap nom, ni mitx.

Ses cames me feren figa, y me vatx haver de seure.

—¿Y cap castellitxol! hi ha en el cel? deya jo, mentres dos roys de llagrimas me redolaven per les galtes.

-¡Cap ni mitx! Repetía Sant Pere enconcantse d'espates.

—¿Y es possible?

—Però sant homo ¿que no teniu ulls? Velataquí á sa fulla ¿veym si hi sabeu afinar res escrit, en no esser el nom del poble. Vaja es que ab lo retgiró no hi veys de cap bolla.



—¡Pobre de mi, cridava jo com un desesperat, y sentia una angunia dins el cor lo mateix que si cans de bou el m'haguessen roegat. ¡Pobre de mí! ¡Misericordia! ¡misericordia!.

—Senyor Rector, digué Sant Pere, deixau anar això, que no tenguésseu un denou. Sobre tot, ¿qui vos ha dit que els castellitxols no fassen corantena dins el purgatori?

Sant Pere ab aquestes paraules mo torná l'ánima á n'el cos; me va obrir un finestronet á l'esperansa, que's la derrera cosa que un homo perd.

—Oh gloriós S.Pere, mon paret estimat, vatx dir, per amor de Deu y la seua Purísima Mare, feysme el favor, y vos promet fervos una festa tan grossa l'any que ve, de mostrarlomé el Purgatori, sols que los puga veure á n'els castellitxols, sols que los puga consolar y animar una mica.

—Ab molt de gust, diu S.Pere.

Lo primer de tot, jau, vataquí aquestes espartenyas (y m'en dona unes), peque hi ha mala petja ferm. Be vos estan va dir, com les me vatx haver posadas; ara caminau peravall cap dret, cap dret. ¿Veys allá baix, en dins de tot? Trobareu una porta de plata, clavatetjada de creus negres... á man dreta. Tocau y vos obrirán. ¡Hala! Ab Deu siau, y que vos guard de tot perill, sa y bo com un gra d'ay.

Y jo som partit camina, caminarás. Bon Jesus ¡quin camí! ¡Me agafa pell de galina, com hi pens! Un caminoy estret, estret, ple de reclaus, ab tantes argelanyes, garoves y espinalers p'els costats, que se tenian y no deixavan passar ningú que no li haguessen deixat abans un esplet de pues dins sa carn. Y per afegitó, aixams de mosques verdes, ab una bronidissa fora punt, me farian per la cara, y m'entravan dins la boca, si no la duya ben copada; y per devora els peus sentía llenegar serpentotes, ab uns siulos lo mes esplayosos.

Així com vatx poder, arrib á la port de plata, mes mort que viu.

—Toch, toch.



—¿Quí es? demaná una veu dolent y enfosquida.

—El Rector de Castellitx.

—¿D'hont heu dit?

—¡De Castellitx! vatx cridar ab tota la forsa que'm quedava.

—No res, entrau.

Vatx entrar. Un angel, hermós, ab les ales fosques com la nit, ab una vista resplendent com el día, ab una clau de diamants penjada á la cinta, escrivía, tira tira, á un llibre, que, devora ell, el que havia tret Sant Pere, no componía res.

L'angel alsa els ulls, y diu:

—¿Qué demanau?

—Angelet de Deu. Si no vos hagués d'esser molest, ja'm podriáu fer un favor.

—Digau.

—Dirme si son aquí els castellitxols.

—Es castellit... ¿com ho heu dit?

—Es castellitxols. Es que jo som el seu Rector.

—¿De bo?

—Per servir-vos, senyor Angel.

—Castellitxols, digué pensatiu l'àngel ¿De Castellitx?.

—Això mateix.

—Y l'angel ja es partit á girar fulles, y gira qui gira fulles.

Tantes en girá, que les girá totes: l'angel aquí, va ser un sospir, y á mí que no m'en haurian tret gota.

—¡Quants n'hi ha? vatx demanar després d'una bona estona, per sortir d'aquella agonía.

—Ni un per nat senyal, contestá l'angel acalant el cap.

—¡Jesús, María y Jusep! vatx cridar jo, cayguent en terra tan llarch com era. ¡Cap castellitxol dins el purgatori! ¡Oh Deu meu! ¡Oh Deu de Misericordia, ¿ahont son ydò? ¿ahont son, angelet de Deu?



—No ‘us apureu, sant homo, digué l’angel. ¡Deuen esser en el cel!
¡Millor per ells!

—Però si en vench del cel.

—¿En veniu?

—Massa qu’en vench.

—¿Y no hi son?

—Tant com aquí.

—Mal anda el carro, ydò, germanet. Si no son en el cel ni en el purgatori, no cerqueu mes, son á l’in...

—¡Bon Jesuset meu! ¡Purissimeta verge! cridava jo, fet un mar de llágrimes. ¡Ay! ¡ay! ¡ay de mí! ¿Será possible? Ay, pobres castellitxols, ¿com aniré jo en el cel, si ells no hi son?

—Escoltau, Sr.Rector. Si á toda ultransa voleu sebre d’això fites netes, y veure’u ab los vostros propis ulls, preniu aquest tirany, y passau corrent, si sabe corre... A ma esquerra trobareu un portal gran. Allá vos en diran la neta. Sobre tot, Deu vos guard de perill.

Y l’angel tancá la porta.

Aquell tirany estava empedregat de brases com á melonets, que feyan flamadeta. Jo feya esses com els gats, y tastenejava com un nin que comensa á donar passa. Cada punt travalava, y estava remuy de suor, cada pel del meu cos feya ratx, y m’abrasaua de set. Y ¡ventura de les esperdenyes de Sant Pere que me defensavan els peus del foch.

Com prou vatx haver potoyat per sortir d’aquell marruell, vetx á ma esquerra un portalás disforjo, mes calent qu’una boca de forn de cals. ¡Ah, fills meus, quin terrabastall! ¡quin rebumbori! ¡allá ningú s’hi oía!

Ningú me demaná qu’havia nom... y ¡que havían de treure llibre! A forfollons, á carretades, tant com en podia recullir aquell portalás, n’hi entravan d’homos, fills meus. Lo mateix que voltros dins el cassino y la taverna els diumenges.



Jo suava tan horrorosament que me queyan unes gotes com á ciurons, estava enredat, les barres m'havían pres el trot, lo mateix que si m'hagués agarrotat una terciàna forte. Tenia els cabells drets com les pues d'un porch singlar, y sentía un baf de cremat qu'entabana-va, una pudor que aturava l'alè: lo mateix que quant en Sionet el fer- rer, crema les potes de qualque ase vell. Al mitx d'aquell ayre abla- mat y pudent, el pit se tancava y m'axordava les orelles un rebumbori horrible, aborronador, de ays, gemechs, crits, flastomíes, juraments, maldicions, brams, giscos y remeulos, la cosa mes faresta que vos po- deu imaginar. Me creya que les orelles me botian, me rebentaren en sanch.

—¿Qué fas aquí, bestia bruta? O en dins, ó arruix, me crida una veu esquerdada. Y va esser un dimoni, ab unes banyes com les ente- nes d'un molí, abondantme una fitora que, sense ponderar gens, de- vía tenir el mánech com un abre de nau.

Ventura que li vatx vetlar el cop, y va ferir á una rebranca del por- talás; y l'hauría feta miques, si el bras de Deu no l'hagués sostengu- da.

—¿Entrar, m'heu dit? cridava jo. No será ver, no. Massa som amich del bon Jesús.

—¿Tu amich seu y t'en vens per aquí! ¡Ale tros de porch!

—Callau, per amor de Deu...

—Si tornau anomenar això, en fas una coca de vos.

—Perdonau, que jo no me creya fer mal ningun.

—Aquí no hi ha perdò.

—Idò, ... mirau... si podeu mirar. No m'aguant del retgiró que duch: vench de ben enfora, á suplicarvos... humilment, que me di- gueu si teniu per aquí cap castellitxol.

—¿Llamp de Deu! ¡que ets boig ó el fas! ¿Qui no sab que tot Cas- tellitx es aquí dins? Mira, corpetó cappelat, mira'u, de quina manera los aveciam á n'els castellixols.



Y vatx veure, al mitx d'un espantós trebolí de foch, Mestre Piscalabis, tots voltros l'heu conegut... aquell Mestre Piscalabis, que no pasava dia que no escorxás un moix y que no amassolás sa dona;

Vatx veure na Bet Trempallamps... que sempre cercava ous d'avuy, ab aquell nas tan rabassut, que ab la seua llengo feya mes mal que l'oruga;

Vatx veure el sen Vintungles, que assecava figues per tot l'any, y no tenia figueres; feya una bota de vi, y no tenia vinya; y feya oli que li sobrava per la casa, y no tenia oliveres.

Vatx veure el Sr.Aliardo, tan afectat de vert y de carn fresca, que s'en arribá á morir, mes dessustat qu'un canyís, com sab tothom;

Y la Mestressa Arpella, que va ser la perdició de tants de joves y l'afronta de tantes cases;

Y el Sr.Talla-nassos, que com mes tenia, mes bramava, y que la túnica á n'el Sant Cristo y tot hauria presa, si no fos estada tan vella;

Y el sen Flastomía, que no treya may paraula bona de sa boca, y á forsa de males paraules volia fer fer mes via á n'el carro;

Y na Dali Brou, la tavernera, que dins la bota de vi hi posava tres quintes parts de such de cisterna y les altres dues de such de verema;

Y en Trinxet, el cassiner, que ensenyava á fer lluna á tants de fills de familia;

Y l'amo'n Sangonera, que's passá la vida xupant la sanch del pro-hisme;

Y en Llosiá Set-y-mitx, que després d'haverho fus tot jugant, jugá la dona, y la va perdre, y fonch l'única cosa que no li va sebre greu haver perdut.

Y en Pep Dassa'ls ulls, ab aquella cateyfa de fills malcriats;

Y na Mallenga, que'n feya cent per un pessol á n'el seu homo;

Y en Capxerigany, que anava de tres qui n'agafa quatre; y duya un dimoni á cada cabell;

Y n'Escorpi qu'era mes baralladís qu'els galls inglesos...



* * *

Y el Rector continuá anomenant persones y mes persones que tots havían conegudes, y que les havia vistes dins l'Infern.

La gent estava estorada, aborronada, vegent l'infern ubert, y qu'un hi tenia son pare, l'altre sa mare, l'altre un germá, l'altre un fill, un parent, un amich, un conegut. Cap n'hi havia que no hi tengués qualcú.

—Be veys, fills meus, continuá el Rector, qu'aixó no pot seguir d'aqueste manera. Jo tench á mon cárrech les vostres ánimes, y jo no puch consentir qu'hajan de pegar totes de cap dins l'infern. Demá pos fil a la gulla; demá sens falta. Y esper que'm dirá en popa. Benhaja l'orde en les coses, y per això ho farem així: demá dilluns confessaré els vells y velles, serán quatre grapades. Dimars, els nins, y prompte haurem fet. Dimegres els joves, y aquí hi haurá croxits de camella per llarch. Dijous els homos granats, y en sortirem així com Deu voldrá. Divendres, les dones y desde ara les recomán que s'han de confessar del pecats seus y no dels pecats dels altres. Dissapte confessarem el moliner: ab ell no mes n'hi haurá per tot lo díe... Y diumenge haurem acabat. Y vatotaquí, fills meus. Quant el blat es granat, s'es mester segar-lo, quant la fruyta es madura, se fa cullir. Hi ha molta roba bruta, y hem de fer una bugada, que, en que'l diantre en pas, no ha de deixar una taqueta en lloch per nat senyal. Gracia que á tots desitx. Amen.

Y el Rector devallá de la trona.

¿Qué m'en direu? Ell tothom se confessá tant be com va sebre; y desde aquell diumenge memorable, la bona olor que deixan anar les virtuts dels castellitxols se sent deu hores al redó de Castellitx.

Y el seu Rector, aquell sant homo, ditxós y ple d'alegria, va so-miar l'altra diassa que ell y tots els castellitxols, afilterats en magnífica processó, ciris encesos y cantant cansons de gloria, volant havien pres la carrera de Sant Jaume, y per demunt els estels s'en anaven de d'allá



cap al cel; y Sant Pere que ja los havia ubertes les portes, y els angels y els sants guaytaven per donarlos la benvinguda.

Y el somi va esser ver quant el Rector y els castellitxols se moriren, que foren rebuts ab rams y paumes dins el cel.

Y axí'u vegem de tots noltros. Amen.

JORDI DES RECÓ
Manacor, Jener de 1893



AQUEST CINQUÈ NÚMERO DE LES
Plaguets d'Història i Cultura

TITULAT

El Rector de Castellitx. Una rondalla den Jordi des Raco,
HA ESTAT PUBLICAT PER L'AJUNTAMENT D'ALGAIDA
AMB MOTIU DE LA CELEBRACIÓ DE LA FESTA
DE LA PAU DE CASTELLITX, DIMARTS, DIA 14 D'ABRIL DE 1998,
DIA QUE ES COMPLEIX EL 750È ANIVERSARI
DEL REONEIXEMENT PONTIFICI
DE CASTELLITX COM A PARRÒQUIA
(BUL·LA *(UM A NOBIS PETITUR* DEL PAPA INNOCENCI IV).

TAULA DE MULTIPLICAR

1 x 0 = 0
1 x 1 = 1
1 x 2 = 2
1 x 3 = 3
1 x 4 = 4
1 x 5 = 5
1 x 6 = 6
1 x 7 = 7
1 x 8 = 8
1 x 9 = 9

2 x 0 = 0
2 x 1 = 2
2 x 2 = 4
2 x 3 = 6
2 x 4 = 8
2 x 5 = 10
2 x 6 = 12
2 x 7 = 14
2 x 8 = 16
2 x 9 = 18

3 x 0 = 0
3 x 1 = 3
3 x 2 = 6
3 x 3 = 9
3 x 4 = 12
3 x 5 = 15
3 x 6 = 18
3 x 7 = 21
3 x 8 = 24
3 x 9 = 27

4 x 0 = 0
4 x 1 = 4
4 x 2 = 8
4 x 3 = 12
4 x 4 = 16
4 x 5 = 20
4 x 6 = 24
4 x 7 = 28
4 x 8 = 32
4 x 9 = 36

5 x 0 = 0
5 x 1 = 5
5 x 2 = 10
5 x 3 = 15
5 x 4 = 20
5 x 5 = 25
5 x 6 = 30
5 x 7 = 35
5 x 8 = 40
5 x 9 = 45

6 x 0 = 0
6 x 1 = 6
6 x 2 = 12
6 x 3 = 18
6 x 4 = 24
6 x 5 = 30
6 x 6 = 36
6 x 7 = 42
6 x 8 = 48
6 x 9 = 54

7 x 0 = 0
7 x 1 = 7
7 x 2 = 14
7 x 3 = 21
7 x 4 = 28
7 x 5 = 35
7 x 6 = 42
7 x 7 = 49
7 x 8 = 56
7 x 9 = 63

8 x 0 = 0
8 x 1 = 8
8 x 2 = 16
8 x 3 = 24
8 x 4 = 32
8 x 5 = 40
8 x 6 = 48
8 x 7 = 56
8 x 8 = 64
8 x 9 = 72

9 x 0 = 0
9 x 1 = 9
9 x 2 = 18
9 x 3 = 27
9 x 4 = 36
9 x 5 = 45
9 x 6 = 54
9 x 7 = 63
9 x 8 = 72
9 x 9 = 81